

Eleştirel Okuryazarlık ve Eleştirel Pedagoji Üzerine Yapılan Lisansüstü Araştırmaların Karşılaştırmalı Sistematiği Analizi

Hakan Öngören

Diyarbakır-Türkiye, ongorenhkn@gmail.com, 0000-0003-3142-8184

ÖZ

Bu çalışma, eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarında Türkiye’de üretilen lisansüstü tezlerinin detaylı bir analizini sunarak bu alanların epistemolojik yönelimleri, metodolojik farklılıkları ve teorik konumları hakkında bir tartışma ortaya atmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniğiyle analizi yapılan araştırmanın veri kaynağının YÖK-Tez sisteminde yer alan 45 lisansüstü tezi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, eleştirel pedagoji üzerine yapılan araştırmaların tarihsel olarak daha erken (2007) başladığını ve niceliksel olarak da açık bir üstünlük gösterdiğini ortaya koymaktadır; eleştirel okuryazarlık üzerine tezler ise 2012’den itibaren ivme kazanmış olduğu ve bilhassa 2020 yılından itibaren yükseliş eğilimine girdiği saptanmıştır. Metodolojik olarak, eleştirel pedagoji tezlerinde nitel araştırma paradigmalarının nispeten baskın olduğu, eleştirel okuryazarlık tezlerinde ise niceliksel yaklaşımların baskın olduğu görülmüştür. Anahtar kavram analizleri, “eleştirel pedagoji” kavramının her iki alanın kesişiminde merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ancak, eleştirel pedagoji tezleri daha çok demokrasi, vatandaşlık ve eğitim felsefesine odaklanırken, eleştirel okuryazarlık tezleri dijitalleşme, kültürlerarası yeterlilik ve dil eğitimi gibi çağdaş temalara yoğunlaşmaktadır. Sonuç olarak, bu iki alanın epistemolojik düzeyde birbirini tamamladığı ve hem teorik tartışmalara hem de pratik eğitim uygulamalarına çok boyutlu katkılar sağladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel Pedagoji, Eleştirel Okuryazarlık, Eğitim Araştırmaları, Sistematiği Analiz.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihçesi:

Alındı: 10.11.2025

Düzeltilmiş hali alındı: 02.12.2025

Kabul edildi: 12.12.2025

Çevrimiçi yayınlandı: 30.12.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

A Comparative Systematic Analysis of Postgraduate Research on Critical Literacy and Critical Pedagogy

Hakan Öngören¹

¹Diyarbakır-Türkiye, ongorenhkn@gmail.com, 0000-0003-3142-8184

ABSTRACT

This study presents a detailed analysis of postgraduate theses produced in Turkey in the fields of critical pedagogy and critical literacy, thereby initiating a discussion on the epistemological orientations, methodological differences, and theoretical positions of these fields. The data source for the study, analyzed using the descriptive analysis technique from qualitative research methods, consists of 45 postgraduate theses in the YÖK-Tez system. The findings obtained within the scope of the research reveal that research on critical pedagogy began earlier, historically (2007), and showed a clear quantitative superiority; theses on critical literacy, on the other hand, gained momentum starting in 2012 and were found to have entered an upward trend, especially since 2020. Methodologically, qualitative research paradigms were relatively dominant in critical pedagogy theses, while quantitative approaches were dominant in critical literacy theses. Key concept analyses reveal that the concept of “critical pedagogy” plays a central role at the intersection of both fields. However, while critical pedagogy theses focus more on democracy, citizenship, and the philosophy of education, critical literacy theses concentrate on contemporary themes, such as digitalization, intercultural competence, and language education. In conclusion, it is understood that these two fields complement each other at the epistemological level and provide multidimensional contributions to both theoretical discussions and practical educational applications.

Keywords: Critical Pedagogy, Critical Literacy, Educational Research, Systematic Analysis.

ARTICLE INFORMATION

Article History:

Receipt: 10.11.2025

Corrected version received: 02.12.2025

Accepted: 12.12.2025

Published online: 30.12.2025

Article Type: Research Article

Extended Abstract

The emergence of debates in the field of education and today's rapidly changing socio-cultural conditions have increased the search for what is right (Polat, 2007). In this regard, it should be noted that educational systems not only provide individuals with formal knowledge, but also have a duty to combine them with equality, justice, social equality, critical thinking, and democratic values (Çırak, 2019). From this perspective, the concepts of “*critical literacy*” and “*critical pedagogy*” have rapidly entered the literature of educational sciences and begun to gain an important place (Giroux, 2020; McLaren, 2015). Accordingly, critical pedagogy (Freire, 2003) is an approach that enables students to view social structures as tools for questioning, liberating, and transforming, while critical literacy is a skill set that requires individuals to question texts not only at the level of comprehension but also in the context of ideological, social, and power relations (Janks, 2009; Küslü, 2022). Recently, especially in postgraduate research, attempts have been made to understand how critical literacy and critical pedagogy issues are reflected in educational processes, students' learning experiences, and curricula.

The bibliometric research method determined for the purpose of the research provides us with strong opportunities to identify trends, themes, and research gaps in research conducted on a certain subject (Aria and Cuccurullo, 2017; Donthu et al., 2021). In particular, examining postgraduate theses offers us an important opportunity to see the trends in these topics in different disciplines (Punch, 2013). This research is a qualitative study based on comparative bibliometric analysis design examining postgraduate theses on critical literacy and critical pedagogy. Bibliometric analysis is a method that aims to reveal the trends of scientific production by examining the numerical and relational features of publications in a specific research field (Donthu et al., 2021; Zupic and Čater, 2015). For the collection of data in the research that aims to examine theses on critical pedagogy and critical literacy, Sözbilir et al. (2015) and developed by Öngören (2024), the data classification form was used. This form collects data under headings such as research topic, research method, data collection tools, sample, data analysis methods, and keywords. After the data collection phase, an attempt was made to determine the distribution of graduate studies included in the research data by type (master's/doctoral), the research methods used, keywords, and citation counts. Indeed, since bibliometric analysis aims to reveal general trends (Creswell & Creswell, 2017), trends across years should be identified.

An examination of the graduate theses examined within the scope of the research reveals that research in both critical pedagogy and critical literacy has brought a different perspective and different dimensions to the field of education, creating theoretical diversity in this field. The findings revealed that research in critical pedagogy is particularly related to pedagogical approaches, citizenship education, democracy, children's rights, and philosophy of education, which are fundamental educational processes. Studies in critical literacy, on the other hand, have focused on digital and contemporary contexts such as technology, media, cyberbullying, and intercultural competence. This reveals the complementary aspects of critical literacy and critical pedagogy in the literature, demonstrating a positioning that complements critical pedagogy with normative and philosophical discussions, while critical literacy is complemented by contemporary issues. Regarding the research methodologies, quantitative methods predominate in critical literacy, while qualitative methods predominate in critical pedagogy. This has offered methodological advantages and fostered diversity in the field. However, the increase in the number of research and citations in both fields after 2020 shows us that these critical studies have begun to receive interest in the academic field.

1. Giriş

Eğitim alanında tartışmaların ortaya çıkması ve günümüzdeki hızlı değişen sosyo-kültürel koşullar doğru olanı bulmaya yönelik arayışları arttırmıştır (Polat, 2007). Bu konuda denilebilir ki eğitim sistemlerinin kişiye yalnızca formel bilgiyi kazandırmakla yetinmeyip onları eşitlik, adalet, sosyal eşitlik, eleştirel düşünce ve demokratik değerlerle de bir araya getirme gibi bir görevi olduğunu unutmamak gerekir (Çırak, 2019). Bu açıdan düşünüldüğünde “*eleştirel okuryazarlık*” ve “*eleştirel pedagoji*” kavramları eğitim bilimleri literatürüne hızlıca giriş yaparak önemli bir yer edinmeye başlamıştır (Giroux, 2020; McLaren, 2015). Buna göre eleştirel pedagoji (Freire, 2003); öğrencilerin sosyal yapıları sorgulama, özgürleştirme ve dönüştürme aracı olarak görmelerini sağlayan bir yaklaşım iken eleştirel okuryazarlık; bireylerin metinleri anlama seviyesinde değil de bunun yanında ideolojik, sosyal ve iktidar ilişkileri bağlamında da sorgulamalarını gerekli kılan bir beceri setidir (Janks, 2009; Küslü, 2022). Son zamanlarda bilhassa lisansüstü araştırmalarda eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konularının eğitim süreçlerine, öğrencilerin öğrenme tecrübelerine ve müfredatlara ne şekilde yansıdığını anlamaya çalışılmıştır. Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konularında yapılan çalışmalar birçok farklı yöntemsel yaklaşım ve örneklem grupları bakımından farklılık göstermiştir. Ortaya çıkan bu durum söz konusu araştırmaların karşılıklı bir şekilde ele almanın gerekli olduğu ve sistematik incelemelerle genel eğilimin anlaşılması gerektiği gerçeğini ortaya koymuştur. Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji üzerine yapılan araştırmalar, farklı disiplinlerde, farklı yöntemsel yaklaşımlarla ve farklı ülkelerde çeşitlilik göstermektedir. Bu durum Apple’ın (2012) belirttiği gibi kavramların küresel ölçekte nasıl algılandığını, nasıl uygulandığını ve nasıl kuramsallaştırıldığını anlamak için sistematik ve karşılaştırmalı incelemelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. 21. yüzyıl temel becerileri noktasında ele alındığında ise sürdürülebilirliğin sağlanması ve eleştirel düşüncenin ön planda tutulmaya başlandığı görülmektedir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024).

Gri literatür alanını temsil eden lisansüstü araştırmalar akademik üretimin temel kaynakları arasında yer alarak bir ülkenin akademik yönelimi ve araştırma eğilimlerini bizlere sunması adına önem arz etmektedir (Kan ve Gedik, 2016). Bu noktadan hareketle eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konularında yapılan lisansüstü araştırmaların incelenmesi, bu konudaki eğilimleri anlama ve gelecekteki araştırmalara yön verme açısından önemli görülmektedir. Toprak ve Erdoğan (2013) lisansüstü araştırmaların bilimsel çalışmaların temel dinamiği olduğuna vurguda bulunarak yenilikçi yaklaşımları ön plana çıkarma ve teorik çerçeveleri uygulamayla birleştirme konusunda gelecek araştırmalara yön vermesi bakımından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise lisansüstü araştırmaları sistematik bir şekilde değerlendirmek, akademik üretkenliği nicel bir şekilde ortaya koymakla yetinmeyerek aynı zaman yöntemleri, teorik yaklaşımları ve araştırma eksikliklerini tespit etme bakımından önemli katkılar sunmaktadır (Aria ve Cuccurullo, 2017). Bu bağlamda, *bibliyometrik analiz, bilimsel bilgi üretimi ve yayılım süreçlerini anlamak için kullanılan güçlü bir yöntemdir* (Donthu ve ark., 2021; Zeren ve Kaya, 2020). Bibliyometrik analiz çalışmalarında, araştırmaların yıllara göre yayınların dağılımı, en sık atıf yapılan kaynaklar, sık kullanılan anahtar kelimeler ve çalışmalar arasındaki ilişki ağları gibi göstergeler, bu alandaki mevcut durumu ve gelişme yönünü ortaya çıkarmaktadır (Zupic ve Čater, 2015). Bu bağlamda, eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji literatürünün bibliyometrik manzarasını haritalamak hem kavramsal hem de metodolojik

eğilimleri ortaya çıkarmak açısından önemlidir. Bununla birlikte lisansüstü tezleri incelemek, akademik araştırmalarda genel itibariyle göz ardı edilen ulusal çalışmaları güçlü bir şekilde görünür hale getirmeye katkı sağlayacaktır (Booth ve ark., 2016).

1. 1. Kuramsal Çerçeve

Paulo Freire'nin "*Ezilenlerin Pedagojisi*" isimli çalışmasıyla sistematik bir görünüm kazanan eleştirel pedagoji, öğrencilerin öğrenme sürecinde pasif bilgi alıcıları değil de aktif katılımcılar ve sosyal aktörler olarak konumlandırılmasını savuna durmuştur (Kincheloe, 2008). Bu yaklaşımla Freire, eğitimi baskıcı sosyal yapıları dönüştürmek maksadıyla kullanarak yalnızca bilgi aktarımı olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre öğrenciler eğitim süreçlerinde kendilerini çevreleyen ekonomik, sosyal ve yapıları irdeleme, eleştirme ve dönüştürme becerisi kazanarak eğitim sürecinin etkin bir şekilde işletilmesine katkı sağlamalıdır. Bundan dolayı da eleştirel pedagoji sosyal eşitlik, adalet ve özgürlük amaçlarıyla bağlantılıdır (McLaren, 2015). Eleştirel okuryazarlık konusu da eleştirel pedagojiyi ifade eden bir okuryazarlık şeklidir. Öyle ki bireylerin okumuş oldukları, izledikleri ve dinledikleri içeriklerin görünüş itibariyle anlamlarını değil de bunun yanında görünenin perde arkasındaki kültürel, ideolojik ve siyasi yapıları da irdelemelerini sağlamaktadır (Luke, 2013; Janks, 2009; Potur, 2022). Bireylerin güç ilişkilerini fark etmelerini, metinlerdeki örtük anlamları analiz etmelerini ve sosyal eşitsizlikleri sorgulamalarını sağlayan eleştirel okuryazarlık yalnızca bilişsel değil, bunun yanında sosyal ve etik farkındalığını da geliştirmektedir (Dal, 2012).

Eğitimde demokratikleşme, sosyal farkındalık oluşturma ve aktif vatandaşlık bağlamında eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konuları oldukça kritik bir öneme sahiptir (Yıldırım, 2024). Bu duruma örnek sunulduğunda ise Giroux (2020) yapmış olduğu araştırmaya bakılmalıdır. Nitekim Giroux (2020) öğrencileri sosyal yaşamın pasif tüketicilerinden aktif vatandaşa dönüştüren eğitimin potansiyeline vurguda bulunarak eleştirel pedagoji eğitiminin müfredatın temelinde yer alması gerektiğini savunmuştur. Altıntaş (2019) araştırmasında eleştirel medya okuryazarlığı konusunun bireylerin medyanın ideolojik fonksiyonlarını inceleme ve demokratik katılım konusunda farkındalık oluşturma becerilerini geliştirme süreçleriyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında eleştirel pedagoji ve medya okuryazarlığı konularının bazı ülkelerde eleştirel okuryazarlık yerine geçtiği görülmekte olup bunların sistematik bir şekilde karşılaştırmasının yapılmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda lisansüstü tezler bilimsel terminolojinin ne şekilde kavramsallaştırıldığı ve eğitim süreçlerine ne şekilde entegre edildiği konusunda bizlere veri sunan zengin kaynaklardandır (Creswell ve Creswell, 2017; Punch, 2013).

Yalnızca eğitim bilimleri için değil dil öğretimi, medya araştırmaları, vatandaşlık eğitimi ve genel anlamda sosyal bilgiler eğitimi gibi alanlar için de önemli bir birleşme noktası olan eleştirel pedagojisi ve eleştirel okuryazarlık küresel ölçekte bir öneme sahiptir (Öztay ve Öztay, 2021). Bilhassa medya araçlarının ve dijital teknolojilerin günlük yaşam üzerindeki etkisinin artmasıyla (Öngören, 2023) birlikte bireylerin izledikleri ve gördükleri içerikleri değil aynı zamanda söylemleri ve dijital içerikleri eleştirel bir şekilde analiz etmeleri oldukça önemli bir husustur (Share, 2007). Bu açıdan ele alındığında ise eleştirel okuryazarlık konusu sosyal farkındalığın ve vatandaşlık bilincinin oluşması konusunda vazgeçilmez bir unsur olmuştur (Bulut Aşık, 2022). Bu duruma benzer şekilde eleştirel pedagoji, eğitimcilerin kendilerini sadece bilgi aktaran değil öğrencilerin sorgulama, irdeleme ve tefekkür etme süreçlerini kolaylaştıran rehberler olarak yer etmeleri gerektiğini savunmaktadırlar (Kurt, 2024). Bundan dolayı da eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konularında yapılmış olan lisansüstü araştırmaların karşılaştırmalı bibliyometrik analizi hem ulusal hem de uluslararası literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Bu çalışma, farklı dönemlerde bu konular ile ilgili hangi trendlerin geliştiğini, hangi kavramsal çerçevelerin tercih edildiğini ve hangi araştırma yöntemlerinin benimsendiğini ortaya

koyma adına önemlidir. Böylece, sadece geçmiş ve şimdiki durumu değil, aynı zamanda gelecekteki araştırma yönelimlerini de saptamaya katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın problem durumu bu noktada şu şekilde özetlenebilir: Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji üzerine yapılan lisansüstü araştırmalar son yıllarda artmış olmasına rağmen, bu çalışmaların bibliyometrik açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmediği anlaşılmaktadır. Literatürde bu kavramların sıklıkla ele alınmasına karşın, hangi dönemlerde, hangi yöntemlerle ve hangi temalar çerçevesinde ele alındığına ilişkin henüz kapsamlı bir harita bulunmaması alan yazında önemli bir eksiklik ve problem durumudur. Söz konusu bu problem durumu, alanın gelişim eğilimlerini, güçlü yönlerini ve araştırma boşluklarını görünmez kılmaktadır (Donthu vd., 2021). Bu bağlamda karşılaştırmalı bibliyometrik analiz, bu alandaki bilgi üretiminin daha sistematik bir şekilde değerlendirilmesine imkan sunacaktır. Bu çalışma sayesinde gerek eleştirel pedagoji gerekse de eleştirel okuryazarlık konularında yapılan lisansüstü tezlerini karşılaştırarak alandaki eğilimleri ortaya koymayı, kavramların akademik literatürdeki yerini saptamayı ve ileride yapılması muhtemel araştırmalar için rehber bir çerçeve sunmaya çalışılacaktır. Bu değerlendirmelerden yola çıkarak araştırmanın literatürde önemli bir boşluğu doldurması ve de alana yön vermesi varsayılmaktadır.

Araştırmanın amacına yönelik olarak belirlenen bibliyometrik araştırma yöntemi belli bir konuda yapılan araştırmaların eğilimlerini, temalarını ve araştırma boşluklarını belirleme konusunda bizlere güçlü olanaklar sağlamaktadır (Aria ve Cuccurullo, 2017; Donthu vd., 2021). Bilhassa lisansüstü tezlerin incelenmesi, farklı disiplinlerde bu konulara ilişkin trendlerin ne şekilde olduğunu görmek adına bizlere önemli bir imkanlar sunmaktadır (Punch, 2013). Araştırmanın amacı ve izlenecek olan yöntem doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıtlar aranacaktır:

1. 2000–2025 yılları arasında eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konularında yapılan lisansüstü tezlerin yıllara ve türlerine göre dağılımı nasıldır?
2. Lisansüstü tezlerde öne çıkan anahtar kavramlar ve atıf sayıları nelerdir?
3. Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konulu lisansüstü tezler arasında hangi tematik benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır?
4. Bu araştırmaların literatüre ve uygulamaya sunduğu katkılar nelerdir ve gelecekte hangi araştırma boşlukları göze çarpmaktadır?

Bu sorular aracılığıyla çalışma, yalnızca mevcut eğilimleri ortaya çıkarmakla kalmayacak; aynı zamanda gelecekteki akademik çalışmalara yön verecek kapsamlı bir yol haritası sunacaktır.

2. Yöntem

Bu araştırma, eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji üzerine yapılmış lisansüstü tezleri inceleyen karşılaştırmalı bibliyometrik analiz tasarımı dayanan nitel bir çalışmadır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki yayınların sayısal ve ilişkisel özelliklerini inceleyerek bilimsel üretimin eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir (Donthu vd., 2021; Zupic ve Čater, 2015). Bu bağlamda çalışmada hem tanımlayıcı analiz (yayın sayısı, yıllara göre dağılım ve yayın türleri) hem de ağ analizi (atıf, anahtar kelime ve tematik özellikler) yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın kapsamı 2000-2025 yılları arasında eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konularını ele alan lisansüstü tezlerle sınırlıdır. Araştırmaya 2000 yılından önceki lisansüstü tezler YÖK Tez sisteminde veri erişiminin kısıtlı olması ve de bahse konu yıla kadar eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konularında sınırlı tez çalışmalarının olmasından kaynaklanmıştır. Bu sınırlandırma, konunun akademik yazında nasıl kavramsallaştırıldığını, hangi eğilimlerin öne çıktığını ve hangi yöntemsel yaklaşımların benimsendiğini sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.1. Verilerin Toplanması

Eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konusunda düzenlenmiş olan tezleri incelemeyi amaçlayan araştırmada verilerin toplanması için Sözbilir vd. (2015) tarafından ortaya konulan ve Öngören (2024) tarafından geliştirilen veri bilimsel araştırma sınıflandırma formu kullanılmıştır. Söz konusu formda araştırma konusu, araştırma yöntemi, veri toplama araçları, örneklem, veri analiz yöntemleri ve anahtar kelimeler gibi başlıklarda veriler toplanılmaktadır. Söz konusu veriler araştırmanın alt amaçlarına uygun bir şekilde elde edilerek bulgular haline getirilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında yer verilen lisansüstü tezlere dair bazı ölçütler getirilmiştir. Söz konusu ölçütlerden en önemlisi lisansüstü tezlerin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezinin veri tabanlarında yer alması olmuştur. Bundan sonraki aşamada yapılan filtrelemeye göre lisansüstü tezlerin arama yapmak için son tarihin 1 Ekim 2025 olarak belirlenmesi, tam metin için izin verilmiş olması, başlığa ve konu kategorisine dikkat edilmesi, eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konusuna dair belirlenen anahtar sözcüklerin Türkçe ve İngilizce olarak taranması gibi hususlar yer almaktadır. Bu sınırlandırmaya göre araştırmaya konu olan (29 eleştirel pedagoji ve 16 eleştirel okuryazarlık) toplamda 45 lisansüstü çalışmaya ulaşılarak söz konusu çalışmalar veri toplama sürecine dâhil edilmiştir.

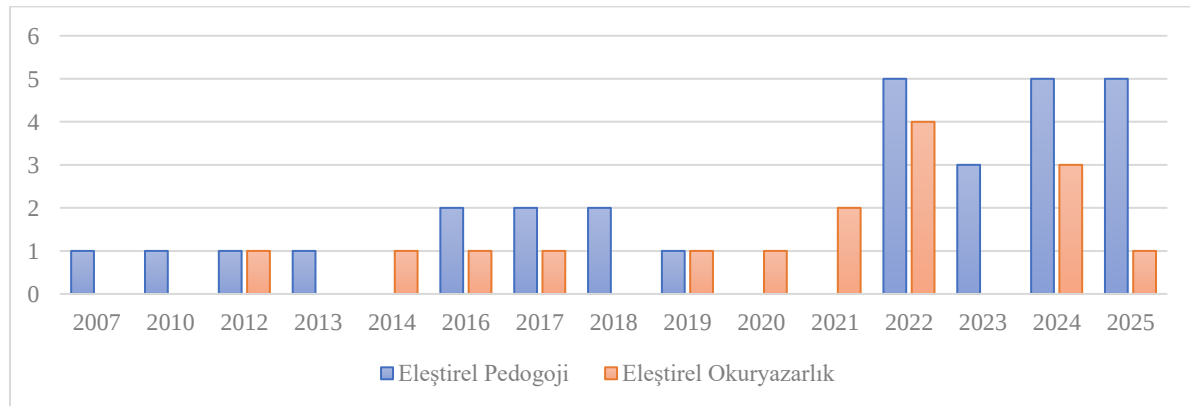
2.2. Verilerin Analizi

Veri toplama aşaması geçildikten sonra araştırma verisine dâhil edilen lisansüstü araştırmaların türlerine göre dağılımı (yüksek lisans/doktora), kullanılan araştırma yöntemleri, anahtar kelimeler ve atıf sayıları belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim bibliyometrik analizde genel trendleri ortaya koyma amaçlandığı (Creswell & Creswell, 2017) için araştırmaların yıllara göre eğilimleri ortaya çıkarılmalıdır. Araştırmada nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmış bu sayede verilerin önceden belirlenen öge, tema ve örüntüler kapsamında anlamlandırılması (Johnson, 2019) amaçlanmıştır. Buna göre araştırmada veriler kategorik olarak sınıflandırmaya (Corbin & Strauss, 2008) tabi tutulmuş söz konusu kategoriler; yıllara göre eser sayısı, lisansüstü öğrenim türü, yayım yılı, incelenen konu alanı ve değişken türü, araştırma modeli ve yöntemi, evren grubu ile kullanılan veri toplama araçları gibi ölçütler üzerinden oluşturulmuştur. Verilerin çözümlenmesi aşamasında lisansüstü araştırmalarda belirtilen bilgiler esas alınmış, elde edilen veriler Microsoft Excel 2025 aracılığıyla düzenlenerek tablolar haline getirilmiştir. Bulguların betimlenmesi sürecinde frekans grafikleri kullanılmıştır. Ayrıca geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla veri toplama ve analiz aşamaları ayrıntılı biçimde açıklanmış; veri kaybını önlemek için geliştirilen formlar aracılığıyla tablolarla karşılaştırmalı doğrulama yapılmıştır.

3. Bulgular

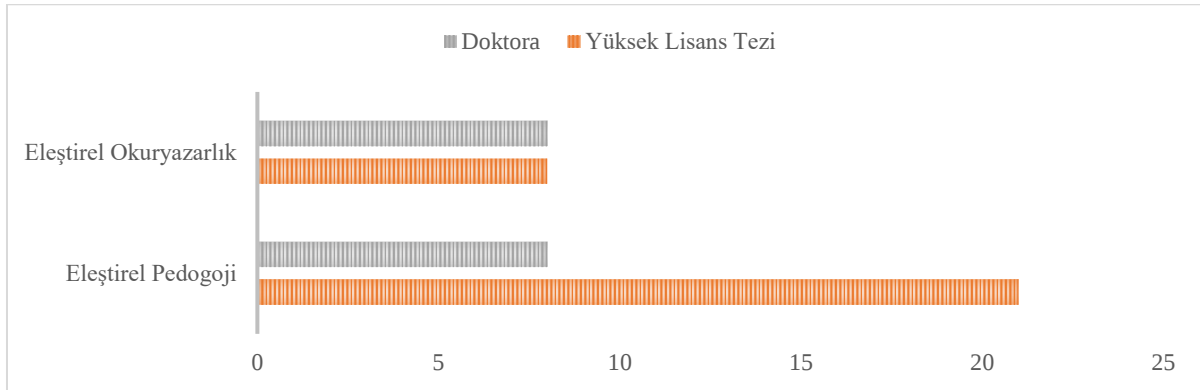
Bu başlık altında, araştırmanın alt amaçlarına ilişkin bulgular grafik ve şekil halinde sunulmuş ve açıklanmıştır. Şekil 1’de eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık tez sayılarının yıllara göre dağılımı verilmektedir.

3.1. Araştırmaların yıllara göre sayısal ve tür olarak dağılımları

Şekil 1. Eleştirel Pedagoji ve Eleştirel Okuryazarlık Tez Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yukarıda yer alan grafiğe bakıldığı (şekil 1) zaman eleştirel pedagoji (n: 29) alanında yapılan lisansüstü araştırmaların nicel anlamda eleştirel okuryazarlık (n: 16) araştırmalarından fazla olduğu anlaşılmaktadır. Eleştirel pedagoji alanında gerçekleştirilen lisansüstü araştırmaların ilk defa 2007 yılında ortaya çıkmış iken eleştirel okuryazarlık alanındaki araştırmaların ise 2012 yılında ortaya çıktığı verilerden anlaşılmaktadır. Grafiğe göre 2022 yılında her iki konu alanında yapılan araştırmaların niceliksel olarak artış içine girmeye başladığı görülmektedir. Bu noktada araştırmaların günümüze doğru artış içerisinde olduğunu belirtmek söz konusudur.

Şekil 2. Eleştirel Pedagoji ve Eleştirel Okuryazarlık Tez Türlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında eleştirel pedagoji konusunda gerçekleştirilen lisansüstü araştırmaların kahir ekseriyeti yüksek lisans tezlerinden (n: 21) oluştuğu, okuryazarlık konusunda gerçekleştirilen lisansüstü araştırmaların türlerinde ise birbirine yakınlık olduğu saptanmaktadır (Şekil 2). Eleştirel pedagoji alanında gerçekleştirilen yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden sayıca fazla olması bu alanda oluşturulan literatürün zenginleşmeye başladığını ve ilerde yapılması muhtemel önemli çalışmalara zemin hazırladığını bizlere göstermektedir.

3.2. Araştırmaların anahtar kelime ve atıf sayıları bakımından karşılaştırılması

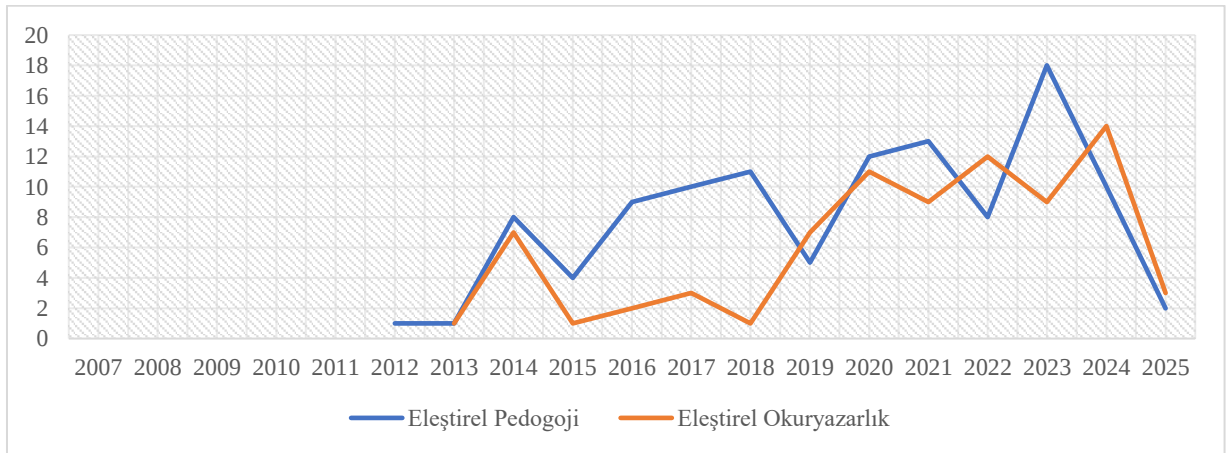

Şekil 3. Eleştirel Pedagoji Kelime Bulutu

Şekil 4. Eleştirel Okuryazarlık Kelime Bulutu

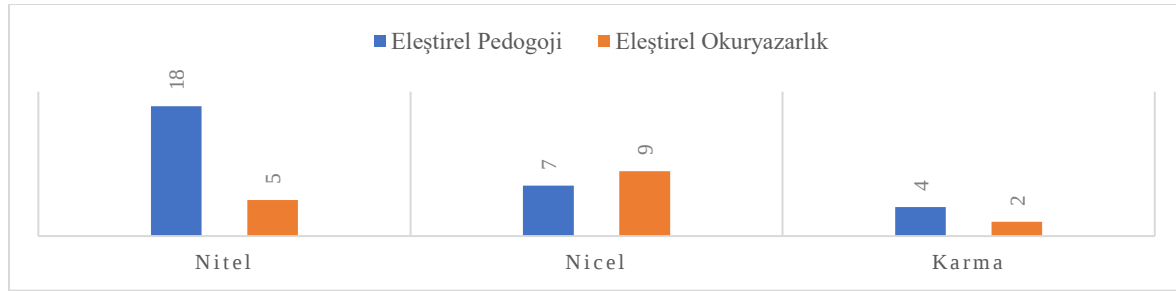
Kendine ait web sitesi (wordart.com) üzerinden oluşturulan kelime bulutuna (Şekil 3; Şekil 4) göre eleştirel pedagoji ile eleştirel okuryazarlık alanında yapılan araştırmaların ortak anahtar kelimeleri eleştirel pedagoji anahtar kelimesi olmuştur. Lisansüstü araştırmalarda karşılaşılan esas anahtar kelimeler “eleştirel” ve “pedagoji” iken kelime bulutlarına bakıldığında ise çeşitli alt anahtar kelimelerin de yer aldığını söylemek mümkündür. Yukarıda yer alan her iki kelime bulutu incelendiği zaman “eleştirel pedagoji” anahtar kelimesinin her iki kelime bulutunda merkezi ve baskın bir kelime olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “eleştirel okuryazarlık”, “eleştirel düşünce” ve “eleştirel okuma” gibi kavramların da alanın teorik çerçevesini oluşturan temel bileşenler olarak sıklıkla tekrarlanmakta olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıda yer alan şekil 3’teki kelime bulutunda “ortaokul”, “pedagoji”, “demokrasi eğitimi”, “vatandaşlık” ve “eğitim felsefesi” gibi eğitimsel ve pedagojik eğilimlerin daha yoğun olduğu şekil 4’deki anahtar kelime bulutunda ise “erken çocukluk eğitimi”, “yabancı dil eğitimi”, “siber zorbalık”, “kültürlerarası yeterlilik” ve “bilişim okuryazarlığı” gibi güncel toplumsal ve dijital boyutlara ilişkin kavramların daha çok öne çıktığı görülmektedir. Bundan dolayı da her iki görsel birlikte değerlendirildiği zaman eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarının hem uygulamalı hem de teorik seviyede çok boyutlu bir içerik taşımaktadır. Ayrıca eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarının demokrasi, eğitim felsefesi ve vatandaşlık gibi klasik pedagojik çerçevelere de dayandığı görülmekte ve dijital çağın gerektirmiş olduğu yeni okuryazarlık türleri ve toplumsal sorun alanlarıyla da münasebetlendirdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 5. Eleştirel Pedagoji ve Eleştirel Okuryazarlık Tez Çalışmalarının Yıllara Göre Atıf Sayıları

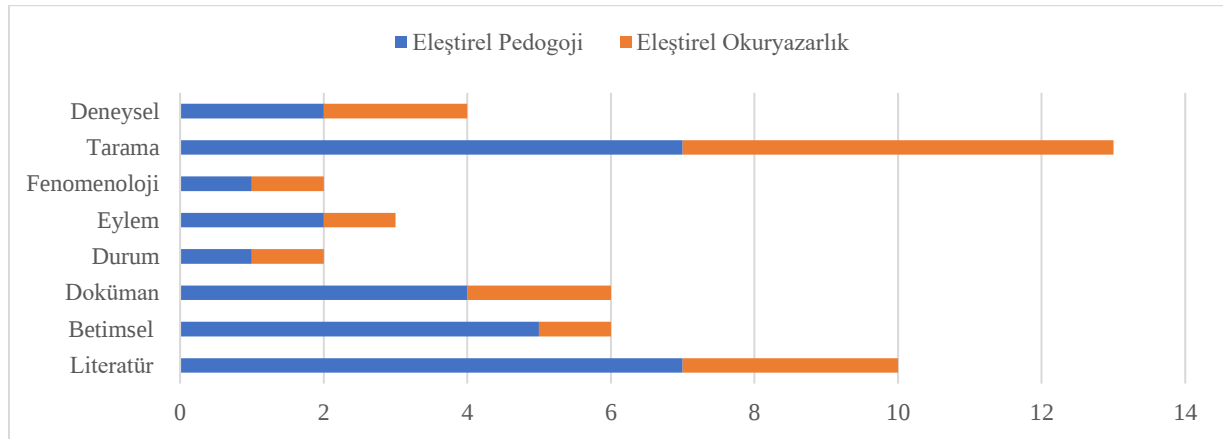
Yukarıda yer alan grafikte eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanında yapılan lisansüstü araştırmalarının yıllara göre atıf sayıları ve eğilimleri gösterilmiştir. Google Scholar tarayıcısı üzerinden eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji kelimeleri komut olarak girilmiş ve de filtrelemeden 2001-2025 arası lisansüstü tezler olarak sınırlandırılmıştır. Daha sonra YÖK-Tez ulusal sistemi üzerinden ulaşılan lisansüstü çalışmalarla karşılaştırılmış ve araştırmaya konu olan çalışmalara ait atıf sayıları ortaya çıkarılmıştır. Buna göre araştırmaların yoğunlaştığı 2020 yılından sonra atıf sayılarının ciddi bir ivme kazanmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca eleştirel pedagoji alanında alınan atıfların sayısal olarak eleştirel okuryazarlık alanından nicel olarak fazla olduğu görülmektedir. Söz konusu durumun oluşmasında eleştirel pedagoji alanındaki araştırmaların sayısal olarak fazla olmasından da kaynaklandığını söylemek mümkündür.

3.3. Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji konulu lisansüstü tezler arasındaki tematik benzerlikler ve farklılıklar

Şekil 6. Eleştirel Pedagoji ve Eleştirel Okuryazarlık Tezlerinin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

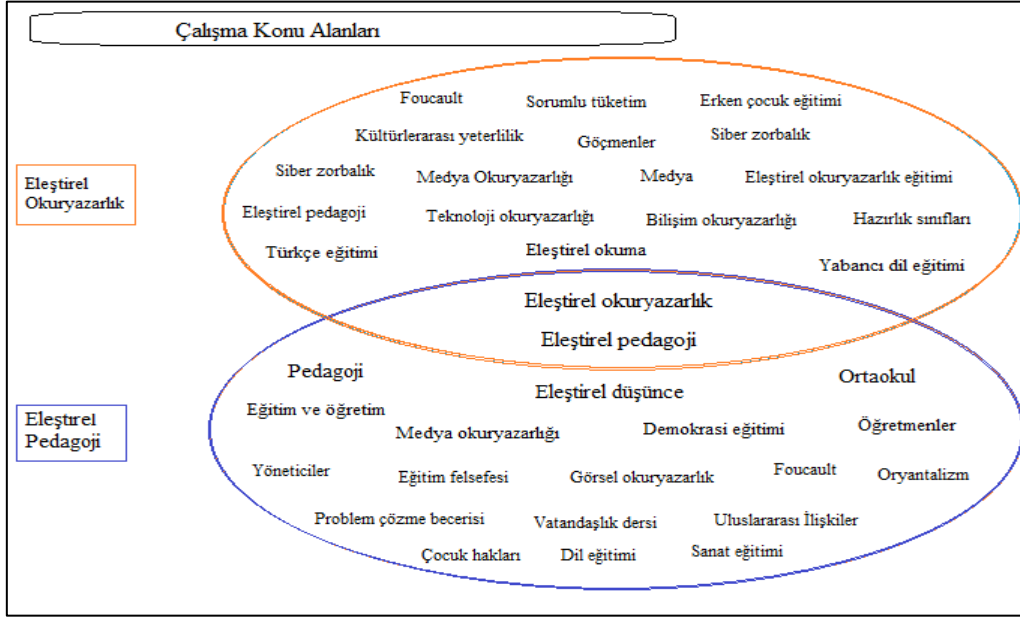
Yukarıdaki grafiğe göre eleştirel pedagoji alanında yapılan araştırmalar çoğunluğu nitel araştırma (n: 18) yöntemi ile yapılırken eleştirel okuryazarlık alanında yapılan araştırmaların çoğunluğu nicel araştırma (n: 7) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanındaki toplam lisansüstü araştırmaların sırasıyla çoğunluğu nitel (23) iken nicel araştırmalar (n: 13) sayısal olarak karma araştırmalardan (n: 6) fazladır (Şekil 6).

Şekil 7. Eleştirel Pedagoji ve Eleştirel Okuryazarlık Tezlerinin Araştırma Modeline Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafikte eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık lisansüstü araştırmalarda kullanılan araştırma modelleri yer almaktadır. Buna göre eleştirel pedagoji ile ilgili lisansüstü araştırmaların daha çok tarama (n: 7) ve literatür (n: 7) modeli ile gerçekleştirildiği eleştirel okuryazarlık ile ilgili lisansüstü araştırmaların ise daha çok tarama (n: 6) modeli ile gerçekleştirildiği literatür (n: 3) modeli araştırmalarının daha az olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde eleştirel pedagoji

çalışmaların nitel araştırmaların daha fazla olmasından dolayı literatür (n: 7), betimsel (n: 5) ve doküman (n: 4) modellerinin daha çok olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 8. Eleştirel Okuryazarlık ve Eleştirel Okuryazarlık Tezlerinin Çalışma Konu Alanına Göre Dağılımı

Yukarıda yer alan grafiğe göre eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji alanındaki lisansüstü araştırmaların çalışma konu alanlarına bakıldığında her iki konu ile ilgili ortak alanın eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji olduğu görülmektedir. Bu şekil, çalışma konu alanlarını “*Eleştirel Okuryazarlık*” ve “*Eleştirel Pedagoji*” eksenlerinde sınıflandırarak iki alan arasındaki farklılıkları ve kesişimleri ortaya koyan bir Venn diyagramı niteliğindedir. Eleştirel okuryazarlık alanında daha çok medya, teknoloji, kültürlerarası yeterlilik, tüketim, dil eğitimi ve erken çocukluk eğitimi gibi güncel toplumsal ve dijital bağlamlara odaklanan konular yer alırken; eleştirel pedagoji alanında eğitim felsefesi, demokrasi eğitimi, vatandaşlık, çocuk hakları, sanat eğitimi ve problem çözme becerisi gibi pedagojik ve felsefi yönelimler ön plana çıkmaktadır. Kesişim alanında ise eleştirel düşünce, eleştirel okuryazarlık, medya ve görsel okuryazarlık ile vatandaşlık dersi ve dil eğitimi gibi her iki yaklaşımı da besleyen temalar bulunmaktadır. Bu yapı, eleştirel okuryazarlık ile eleştirel pedagojinin birbirinden tamamen bağımsız değil, aksine eğitimde eleştirel bir bakış açısı geliştirme noktasında birbirini tamamlayan yönleri sahip olduğunu göstermekte ve araştırma konularının teorik konumlandırılmasına katkı sunmaktadır.

3.4. Araştırmaların literatüre ve uygulamaya sunduğu katkılar

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezler incelendiğinde gerek eleştirel pedagoji gerekse de eleştirel okuryazarlık alanında yapılan araştırmaların eğitim alanına farklı bir bakış açısı ve farklı boyutları kazandırarak bu alanda kuramsal çeşitlilik oluşturmuşlardır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre eleştirel pedagoji alanında yapılan araştırmaların bilhassa temel eğitim süreçlerinden olan pedagojik yaklaşımlar, vatandaşlık eğitimi, demokrasi, çocuk hakları ve eğitim felsefesi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Eleştirel okuryazarlık alanındaki çalışmaların ise teknoloji, medya, siber zorbalık, kültürlerarası yeterlilik gibi dijital ve güncel bağlamlara yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Söz konusu durum literatürde eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagojinin tamamlayıcı taraflarını ortaya çıkararak eleştirel pedagojiyi daha çok normatif ve felsefi tartışmalarla, eleştirel okuryazarlık ise günümüz sorunlarla tamamlayan bir konumlandırmanın bulunduğunu bizlere göstermektedir. Araştırmaların yöntemlerine bakıldığında ise eleştirel okuryazarlıkta nicel yöntemler ağırlıkta iken

eleştirel pedagojinin nitel yöntemler ağırlıkta olmuştur. Bu durum alana metodolojik faydalar sunarak çeşitlilikler geliştirmiştir. Bununla birlikte 2020 yılı sonrasında her iki alanda da araştırma ve atıf sayılarının artması söz konusu eleştirel çalışmaların akademik alanda ilgisiyle karşılaşmaya başladığını bizlere göstermektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konu alanlarından yapılmış lisansüstü tezlerin sistematik bir biçimde incelendiği ve bu çalışmaların yıllara, yöntemlere, konu alanlarına ve anahtar kavramlara göre dağılımlarının ortaya konulduğu bu çalışmada araştırmalara ait eğilimler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarının gelişim seyrini, kuramsal dayanaklarını ve metodolojik eğilimlerini anlamak açısından bizlere dikkate değer ipuçları sunmaktadır. Genel anlamda elde edilmiş olunan veriler, eleştirel pedagoji konudan gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin niceliksek olarak eleştirel okuryazarlık tezlerinden daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Eleştirel pedagoji tezlerinin 2007 yılından itibaren, eleştirel okuryazarlık tezlerinin ise 2012 yılından itibaren literatürde yer almaya başlamış olması, eleştirel pedagoji çalışmalarının Türkiye’de eleştirel okuryazarlığa nazaran daha erken dönemde akademik ilgi görmeye başladığını ve alandaki kuramsal tartışmaların zamanla okuryazarlık bağlamına taşındığını düşündürmektedir (Giroux, 2020). Araştırmaya konu olan lisansüstü tezlere bakıldığında eleştirel pedagoji konusunda yapılmış olan lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunu yüksek lisans tezlerinin oluşturduğunu eleştirel okuryazarlık alanında tez türleri açısından daha dengeli bir dağılım olduğu söz konusu olmuştur. Elde edilen bu bulguya göre eleştirel pedagoji alanının eğitim bilimleri literatüründe daha geniş bir tartışma alanına sahip olduğunu, eleştirel okuryazarlığın ise görece yeni bir araştırma alanı olarak daha çok doktora düzeyinde derinlemesine ele alındığını göstermektedir.

Eleştirel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji alanında yapılan lisansüstü araştırmaların kelime bulutu analizine göre eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarında öne çıkan anahtar kavramların büyük ölçüde birbiriyle örtüştüğünü ortaya koymaktadır. Öyle ki “*eleştirel pedagoji*” kavramı her iki konu alanında da baskın olarak bulunmakla beraber “*eleştirel düşünce*”, “*eleştirel okuryazarlık*” ve “*eleştirel okuma*” kavramlarının sıkça tekrarlanmakta olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, eleştirel pedagoji alanındaki tezlerin daha çok “*demokrasi eğitimi*”, “*eğitim felsefesi*”, “*vatandaşlık*” ve “*çocuk hakları*” gibi pedagojik ve normatif içeriklere yoğunlaşmıştır. Eleştirel okuryazarlık alanındaki çalışmaların ise “*siber zorbalık*”, “*medya okuryazarlığı*” ve “*kültürlerarası yeterlilik*” gibi toplumsal ve dijital bağlamlara yöneldiği saptanmıştır. Söz konusu bu bulguya göre eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık konularının birbirinden bağımsız olmayıp tam tersine birbirini tamamlayan ve farklı bağlamlara açılan iki araştırma eksenini bizlere göstermiştir (Apple, 2012).

Lisansüstü araştırmalarda kullanılan bilimsel araştırma yöntemlerine bakıldığında eleştirel okuryazarlık tezlerinde nicel yöntemlerin fazla olduğu eleştirel pedagoji tezlerinde ise nitel araştırmaların baskın olduğu görülmektedir. Karma yöntemlerin her iki konu alanında da sınırlı olduğu fakat genel dağılımda nitel araştırmaların sayıca önde olduğu saptanmıştır. Oluşan bu durum, eleştirel okuryazarlık alanında özellikle medya ve dijital ortamlarla ilgili ölçülebilir değişkenlerin incelenmesine yönelik nicel eğilimlerin öne çıktığı, eleştirel pedagoji alanının da ise doğası gereği eleştirel ve yorumlayıcı geleneklere bağlı kalarak nitel yöntemlere ağırlık verildiği görülmektedir. Bundan dolayı da gelecekte her iki alanın kesişiminde, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma araştırmalara daha fazla araştırmalara karşılaşmanın söz konusu olacağı nihayetinde bu durumun bir ihtiyaç olacağı varsayılmaktadır. Araştırmaların yıllara göre almış olduğu atıf sayılarına bakıldığında ise eleştirel pedagoji çalışmalarının eleştirel okuryazarlığa nazara daha çok atıf aldığı, 2020 yılından sonra bu eleştirel çalışmalara olan ilginin artması ve bu yönde araştırmaların sayıca fazla olmaya başlamasıyla atıf sayılarının ciddi bir içeme kazandığı saptanmıştır. Bu durumun oluşmasında son zamanlarda eğitim

araştırmalarında eleştirel yaklaşımın artan önemine bilhassa dijitalleşmenin hızlanmasıyla eleştirel okuryazarlık konusunun daha çok gündeme geldiğini bizlere göstermiştir. Öngören (2024b) araştırmasında eleştirel okuryazarlık ile ilgili araştırmaların artmasının özellikle günümüzde teknoloji kullanımının bilinçsizce artmasına bağlayarak söz konusu teknolojileri kullanırken eleştirel okuryazarlık becerilerinden yoksun olmanın olumsuz dönütler vereceğini vurgulamıştır.

Eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık lisansüstü tezlerine bakıldığında kesişim noktasında eleştirel düşüncenin yer aldığı ayrıca medya okuryazarlığı ve vatandaşlık kavramlarının da öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu kesişimde eğitim alanında yeni bakış açılarının geliştirilmesinin yalnızca pedagojik olmayıp bununla birlikte dijital ve toplumsal bağlamlarla da ilişkili olduğunu bizlere göstermiştir. Bu noktada öğretmen eğitimi, müfredat geliştirme, dijital vatandaşlık ve çok kültürlü eğitim gibi alanlarda eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık araştırmalarının uygulamaya yönelik katkı sunması beklenmektedir (Comber, 2015; Dolmaz ve Metin, 2021). Bilhassa eleştirel pedagoji alanında ise nicel yöntemlerin yeterince kullanılmaması ve eleştirel okuryazarlık alanında nitel araştırmaların sınırlı olması dikkat çeken durumlar olmuştur. Ayrıca, tezlerin çoğunlukla tarama ve literatür modeliyle sınırlı kaldığı, deneysel veya eylem araştırması türünde uygulamalı çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu durum, gelecekte yapılacak araştırmalar için yöntemsel çeşitliliğin artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca, mevcut çalışmaların çoğunun Türkiye bağlamında yürütülmüş olması, küresel ve karşılaştırmalı araştırmaların sınırlı olduğunu bizlere göstermiştir. Eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlığın farklı ülkeler ve kültürel bağlamlarda karşılaştırmalı olarak ele alınması, alanın uluslararası literatüre katkısını güçlendirecektir (Küslü, 2022; Luke, 2018).

Sonuç itibarıyla bu araştırma kapsamında ele alınan eleştirel pedagoji ve eleştirel okuryazarlık alanlarındaki tezlerin gelişimi, yöntemsel tercihleri ve konu alanları kapsamlı bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, her iki alanın gerek kuramsal zenginlik gerekse de uygulamaya sunmuş olduğu fayda açısından kritik kapasiteye sahip olduğunu bizlere göstermiştir. Eleştirel okuryazarlık, dijitalleşen dünyada öğrencilerin eleştirel medya ve bilgi becerilerini geliştirmeyi hedefleyen pratik bir boyut taşımakta iken eleştirel pedagoji, eğitim felsefesi ve demokrasi odaklı normatif bir çerçeve sunmaktadır. Bu iki alanın kesişiminde üretilecek çalışmalar, çağdaş eğitimin temel sorunlarına yönelik eleştirel çözümler geliştirme açısından büyük önem arz etmektedir. İleriki zamanlarda yöntemsel çeşitlilik, disiplinlerarası yaklaşımlar ve karşılaştırmalı araştırmalarla bu alanların daha da zenginleşeceği varsayılmaktadır.

Kaynakça

- Altıntaş, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile medya okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi.
- Apple, M. W. (2012). *Education and power*. Routledge.
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Behrman, E. H. (2006). Teaching about language, power, and text: A review of classroom practices that support critical literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 49(6), 490–498. <https://doi.org/10.1598/JAAL.49.6.4>
- Booth, A., Sutton, A., & Papaioannou, D. (2016). *Systematic approaches to a successful literature review* (2nd ed.). Sage.
- Bulut Aşık, A. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı yeterlilikleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi.
- Çırak, A. (2019). Demokratik değerler, demokratik eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi ilişkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1–18. <https://izlik.org/JA98EC22BR>
- Comber, B. (2015). *Literacy, place, and pedagogies of possibility*. Routledge.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage.
- Dal, S. (2012). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe dersinde eleştirel okuryazarlık uygulamaları: Bir eylem araştırması* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Dolmaz, M., & Metin, Ö. (2021). Ebeveynlerin gözüyle COVID-19'un eğitim-öğretim sürecine ve öğrencilerin sosyal hayatlarına etkileri. *International Journal of Social Science Research*, 10(1), 96–121. <https://izlik.org/JA63TM59NK>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu & E. Özbek, Çev.). Altın Kitaplar.
- Giroux, H. A. (2020). *On critical pedagogy*. Bloomsbury Academic.
- Janks, H. (2009). *Literacy and power*. Routledge.
- Kan, M. O., & Gedik, F. N. (2016). Türkçe eğitimi alanında yüksek lisans tezi tamamlayanların akademik yazma ve tez oluşturma sürecine ilişkin görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(3), 402–408. <https://izlik.org/JA32EN68CA>
- Kellner, D., & Share, J. (2019). *The critical media literacy guide: Engaging media and transforming education*. Brill Sense.
- Kincheloe, J. L. (2008). *Critical pedagogy primer* (2nd ed.). Peter Lang.
- Kurt, T. (2024). *Din eğitimi öğretmenlerinin eğitim alanındaki uygulamalarının eleştirel pedagoji bağlamında incelenmesi* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Küslü, F. (2022). *Öğretmenlerin eleştirel dijital okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi.

- Lewison, M., Flint, A. S., & Van Sluys, K. (2002). Taking on critical literacy: The journey of newcomers and novices. *Language Arts*, 79(5), 382–392. <https://doi.org/10.58680/la2002255>
- Luke, A. (2012). Critical literacy: Foundational notes. *Theory Into Practice*, 51(1), 4–11. <https://doi.org/10.1080/00405841.2012.636324>
- Luke, A. (2013). Defining critical literacy. In J. Z. Pandya & J. Ávila (Eds.), *Moving critical literacies forward* (pp. 19–31). Routledge.
- Luke, A. (2018). Critical literacy, schooling, and social justice. In M. Peters (Ed.), *Encyclopedia of Teacher Education*. Springer.
- McLaren, P. (2015). *Life in schools: An introduction to critical pedagogy in the foundations of education*. Routledge.
- Morrell, E. (2002). Toward a critical pedagogy of popular culture: Literacy development among urban youth. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 46(1), 72–77. <https://www.jstor.org/stable/40017507>
- Öngören, H. (2024a). On digital citizenship research in journals in the TR Index database: A systematic compilation study. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 66, 243–259. <https://doi.org/10.47998/ikad.1357444>
- Öngören, H. (2024b). Eleştirel okuryazarlık eğitimi. In Y. Yıldırım (Ed.), *Eleştirel okuryazarlık eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Öngören, H., & Yılmaz, A. (2023). Ortaokul öğrencilerinin dijital hak ve sorumluluk bilinci ile sosyal ve duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21(46), 399–423. <https://doi.org/10.34234/ded.1331264>
- Öztay, O. H., & Öztay, E. S. (2021). Küresel iletişim çağında öğretmen adaylarının medya okuryazarlık ve eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(3), 600–612. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1007603>
- Polat, S. (2007). *Eğitim politikalarının sosyal adalet açısından sonuçları konusunda yönetici ve öğretmen görüşleri* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi.
- Potur, Ö. (2022). Eleştirel pedagojiden eleştirel okuryazarlığa eğitime farklı bir yaklaşım. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 109–124. <https://doi.org/10.38120/banusad.1198105>
- Punch, K. (2013). *Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches* (3rd ed.). Sage.
- Share, J. (2007). Critical media literacy, democracy, and the reconstruction of education. In D. Macedo & S. R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp. 3–23). Peter Lang.
- Sözbilir, Ö., Gül, Ş., Okçu, B., Yazıcı, F., Kızılaslan, A., Zorluoğlu, S. L., & Atilla, G. (2015). Görme yetersizliği olan öğrencilere yönelik fen eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 218–241. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2015.15.1-5000128604>
- Street, B. (2014). New literacy studies. In *The Routledge handbook of literacy studies* (pp. 49–61). Routledge.
- Yıldırım, Y. (2024). Sosyal bilgiler ve okul dışı ortamlarda okuryazarlık eğitimi. In Y. Yıldırım (Ed.), *Sosyal bilgiler ve okul dışı ortamlarda okuryazarlık eğitimi*. Nobel Yayıncılık.

- Yıldırım, Y., & Çalışkan, A. (2024). Evaluation of the Türkiye Century Education Model in terms of 21st century human profile. *Electronic Journal of Education Sciences*, 13(26), 204–220. <https://doi.org/10.55605/ejedus.1548121>
- Zeren, D., & Kaya, N. (2020). Dijital pazarlama: Ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 35–52. <https://izlik.org/JA55RS85ZF>
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Eleştirel Okuryazarlık ve Eleştirel Pedagoji Üzerine Yapılan Lisansüstü Araştırmaların Karşılaştırmalı Sistematik Analizi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
